فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال چهارم، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۴، پیاپی ۱۲
صفحات ۱۸-۱

سطح‌بندی سرمایه‌های معیشتی در روستاهای گردشگری کوهستانی مورد: دهستان بالا طالقان در شهرستان طالقان

مجتبی قدیری‌معصوم*، استاد و عضو قطب علمی برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
محمدرضا رضوانی، استاد و عضو قطب علمی برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
محمود جمعه‌پور، دانشیار برنامه‌ریزی اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.
حمیدرضا باغیانی، دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۴/۲۹ پذیرش نهایی: ۱۳۹۳/۱۱/۲۶

چکیده

فقر از مهم‌ترین چالش‌هایی است که جوامع به‌ویژه جوامع روستایی با آن مواجه بوده و ازاین‌رو رویکردهای مختلفی برای کاهش و ریشه‌کن کردن فقر مطرح شده است. از رویکردهای مشهور در این رابطه، رویکرد معیشت پایدار است که در دهه ۱۹۸۰ مطرح شد. ابزارهای مختلفی برای دستیابی به اهداف این رویکرد مدنظر بوده که گردشگری به‌عنوان جدیدترین این ابزارها توجه زیادی را به خود جلب نموده است. در این مقاله بُعد سرمایه‌های معیشتی یعنی سرمایه‌های انسانی، طبیعی، اجتماعی، اقتصادی و نهادی در ارتباط با فعالیت‌های مرتبط با گردشگری بررسی‌شده است. برخی از نواحی روستایی با توجه به قابلیت‌های طبیعی که دارد، توانسته‌به‌عنوان جامعه میزبان گردشگران عمل نموده و از این طریق در وضعیت معیشتی خود تغییرات زیادی را به وجود آورد. جامعه‌ی مورد مطالعه در این مقاله، ۱۰ روستای گردشگرپذیر دهستان بالا طالقان در شهرستان طالقان است که از این تعداد روستا، تعداد ۲۹۷ نفر که سرپرست خانوار نیز بودند، به‌عنوان حجم نمونه انتخاب شد. برای دستیابی به اهداف از روش تحقیق توصیفی- تحلیلی و از مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای و روش میدانی در چارچوب پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. روایی پرسشنامه با استفاده از نظرات ۲۰ نفر از متخصصین که در زمینه برنامه‌ریزی روستایی، گردشگری، گردشگری روستایی و توسعه‌ی روستایی فعالیت داشته‌اند، تأیید و پایایی ابزار نیز با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ تأیید شده که مقدار آن برابر با ۰،۸۳ به‌دست آمده است. همچنین برای وزن‌دهی به شاخص‌ها از مدل فولر سلسله‌مراتبی و برای رتبه‌بندی و تعیین وضعیت روستاها از مدل ORESTE استفاده شده است. نتایج به‌دست آمده نشان می‌دهد که وضعیت سرمایه‌های معیشتی روستائیان ناشی از فعالیت‌های گردشگری در روستاهای مورد مطالعه مساعد نیست، با این وجود روستای گلیرد نسبت به سایر روستاها وضعیت مناسب‌تری را دارا بوده است.

واژگان کلیدی: گردشگری روستایی، گردشگری کوهستان، معیشت پایدار، روستاهای کوهستانی، طالقان.

* Email: mghadiri@ut.ac.ir

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.12.1]

۱) مقدمه

فقر یکی از مهم‌ترین چالش‌هایی است که نوع بشر با آن مواجه است(World Bank, 2008) و اینچنین استدلال می‌شود که فقر اغلب مربوط به منابع مالی است اما فقر به منابع دیگری مثل سرمایه‌های طبیعی، انسانی و طبیعی نیز بستگی دارد. یکی از فقیرترین و آسیب‌پذیرترین گروه‌های موجود در جوامع، به‌ویژه در جهان سوم، روستائیان می‌باشند. در سال ۲۰۰۱، حدود ۱,۲ میلیارد نفر در جهان در شرایط فقر مصرفی حاد قرار داشته‌اند که حدود سه چهارم آنها، یعنی ۹۰۰ میلیون نفر، در نواحی روستایی زندگی می‌کنند. همچنین پیش‌بینی شده است که تا سال ۲۰۲۵ بیش از نیمی از آنها در همین شرایط باقی خواهند ماند (طالب و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۴). اگر هدف توسعه را به‌طور مشخص رهایی از چنگال فقر و کاهش سطح آن از طریق ایجاد اشتغال برای تهیدستان شهری و روستایی، تأمین حداقل نیازهای اساسی قابل قبول برای همه، بالابردن بهره‌وری، تعادل بیشتر بین حوزه‌های جغرافیایی و طبقات اجتماعی و اقتصادی، تمرکززدایی و مداخله مردم در تصمیم‌گیری، تأکید بر اعتماد به نفس جمعی و ملی و توازن و بهبود کیفیت محیط زندگی تعریف کنیم، جامعه و مناطق روستایی یکی از کانون‌های مهم برای برآورده ساختن این اهداف خواهد بود و توسعه‌ی روستایی سهم بسیاری در دستیابی به اهداف کلی توسعه در سطح ملی خواهد داشت(جمعه‌پور، ۱۳۸۴: ۵۴).

برای رسیدن به این هدف همواره رویکردها و پارادایم‌هایی طی دوره‌های مختلف توسط دانشمندان و نظریه‌پردازان ارائه گردیده است. در دهه‌ی ۱۹۸۰، رویکرد جدید برای کاهش فقر یعنی معیشت پایدار[1](SL) و راهبرد معیشت پایدار[2](SLA) پیشنهاد شد (Conroy & Litvinoff, 1988:12). این راهبرد نه تنها سرمایه‌ها و نتایج معیشتی را در نظر می‌گیرد بلکه بر اهمیت بافت آسیب‌پذیری و ساختارهای در حال تحول نیزتأکید دارد (Chambers & Conway, 1992; Scoones, 1998; Ellis, 2000). این رویکرد بر تفکر جامع و یکپارچه در مورد کاهش فقر و توسعه‌ی روستایی تأکید داشته و در زمان اندکی توجه محققین بسیاری را به خود جلب کرده است. از آنجا که یکی از ابعاد مهم رویکرد معیشت پایدار، موضوع سرمایه‌های معیشتی می‌باشد و از سوی دیگر این سرمایه‌ها نقش مهمی در معیشت خانواده‌ها، به‌ویژه خانواده‌های روستایی که تحت تأثیر فعالیت‌های گردشگری هستند، بازی می‌کنند؛ در این مقاله، سعی شده است تا تأثیر فعالیت‌های گردشگری بر سرمایه‌های معیشتی در روستاهای کوهستانی دهستان بالا طالقان در شهرستان طالقان مورد بررسی قرار گرفته تا به این سؤال پاسخ داده شود که کدام روستاها وضعیت بهتری را در مورد این سرمایه‌ها دارد؟

[1] Sustainable livelihoods
[2] Sustainable Livelihoods Approach

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]
[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.12.1]

۲) مبانی نظری

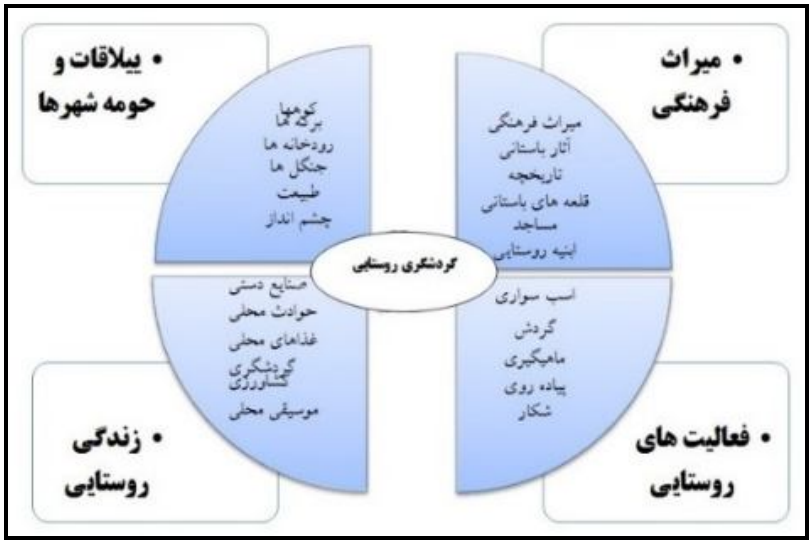
گردشگری یعنی حرکات مکانی موقت مردم به مکان‌ها و مقصدهایی غیر از مکان‌های معمول کار و سکونت آنها، فعالیت‌هایی که در مدت اقامت در این مقصدها انجام می‌دهند و نیز تسهیلات ارائه شده برای تأمین نیازهای آنها. بر اساس این تعریف، «کسانی که در طول مدتی کمتر از ۱۲ ماه با اهدافی چون تفریح، استراحت، گذراندن تعطیلات، امور پزشکی و سلامتی، تحصیل، مأموریت‌های مذهبی، ورزش، تجارت و یا دیدار با خویشاوندان خود از مکان دائمی و یا مکان معمول اقامت خود، به مکان دیگری مسافرت می‌کنند، گردشگر محسوب می‌شوند» (رضوانی، ۱۳۸۷: ۶-۵).

امروزه توسعه روستایی یکی از اهداف مهم کشورها به شمار می‌آید. با توجه به مشکلات موجود در روستاها مانند بیکاری، فقر، بهره‌وری پائین در کشاورزی و بهره‌برداری بیش از حد از منابع طبیعی، توجه به بدیل‌های دیگر اقتصادی مانند گردشگری ضروری است (واراز و قاسمی، ۱۳۹۳: ۱۰۹). گردشگری روستایی یکی از انواع گردشگری می‌باشد که با بسیاری از الگوهای دیگر گردشگری پیوند دارد، ولی وجه مشخصه‌ی آن استقرار در نواحی روستایی است. این نوع گردشگری که امروزه یکی از مردمی‌ترین اشکال گردشگری محسوب می‌شود (قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۸۹: ۲) در برخی از کشورها به صورت یک بخش جداگانه گسترش یافته است. نمونه‌های زیادی از انجام فعالیت‌های گردشگری در نواحی روستایی وجود دارد، از جمله فعالیت‌های مبتنی بر طبیعت، جشنواره‌ها، میراث فرهنگی، جاذبه‌های مبتنی بر جامعه‌ی بومی، گردشگری کشاورزی، نمایشگاه‌های هنری و صنایع دستی، تئاتر اجتماع محلی و سایر موارد. همانطور که لن[1] (۱۹۹۳) خاطر نشان می‌کند، گردشگری روستایی فعالیتی پیچیده و چندوجهی است که شامل انواع متفاوتی از گردشگری مبتنی بر مزرعه تا سفرهای آموزشی، گردشگری قومی و اکوتوریسم خواهد بود. این فعالیت‌ها با درجات متفاوتی، در بسیاری از نواحی روستایی وجود دارد (رضوانی، ۱۳۸۷: ۲۶).تعریف گردشگری روستایی را می‌توان به شکل زیر ترسیم نمود (شکل ۱).

[1] Len

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.12.1]

شکل شماره (۱): مفهوم گردشگری روستایی

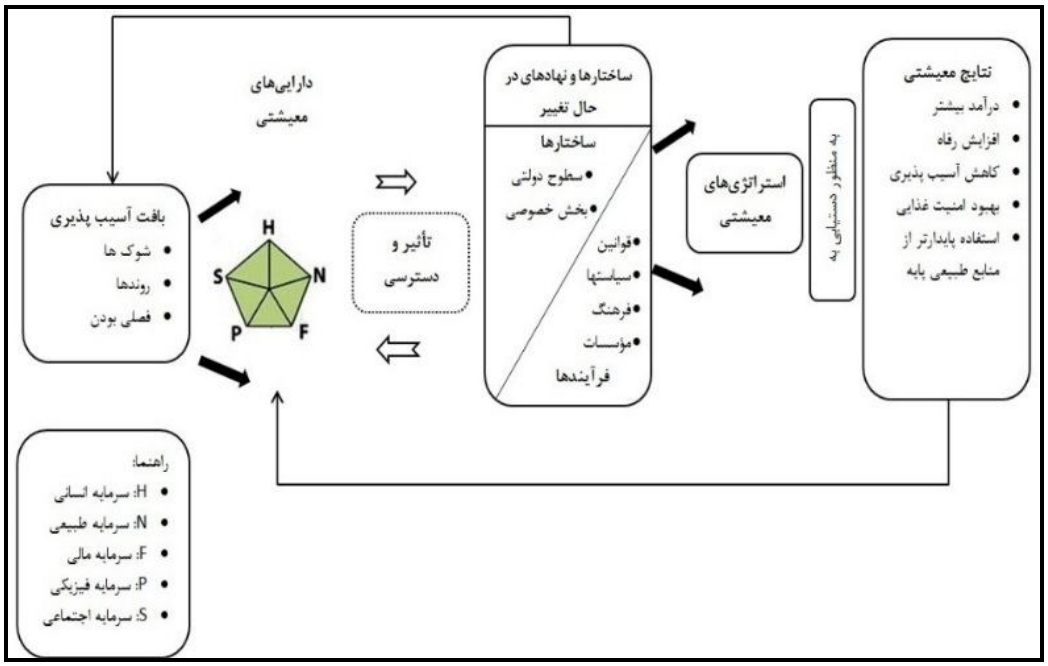
منبع: ازکیا و ایمانی، ۱۳۸۷: ۳۱۸

مفهوم معیشت پایدار با کار رابرت چمبرز و مؤسسه مطالعات توسعه در دانشگاه ساسکس آغاز شد. مفهوم معیشت شامل شیوه‌های مختلف زندگی فردی، خانوادگی و نیازهای جامعه می‌باشد. دستیابی به معیشت پایدار به معنای حمایت از رفاه انسانی از طریق اقداماتی در جهت ارتقاء سلامت انسان، آموزش، فرصت‌ها، اطمینان از محیط‌زیست سالم و استاندارد برای زندگی است. اهداف معیشت عبارتند از کاهش فقر، حمایت اجتماعی، مقابله با طرد اجتماعی، ارتقاء حقوق بشر و حتی محافظت از منابع طبیعی است که بنیان معیشت بسیاری از مردم در کشورهای جنوب را تشکیل می‌دهد. معیشت به معنی زندگی و زنده بودن[۱]، توانایی‌ها[۲]، دارایی‌ها و فعالیت‌هایی[۳] است که برای زندگی و زنده‌بودن مورد نیاز است (صحنه، ۱۳۹۰: ۶۳). هنگامی می‌توان از اوضاع معیشتی پایدار سخن گفت که فائق آمدن بر فشارها و لطمات ناگهانی و بازیابی پس از ابتلا به این موارد امکان‌پذیر باشد. چنین معیشتی قادر است قابلیت‌ها و دارائی‌های خود را برای حال و آینده حفظ کرده یا ارتقاء بخشد و در عین حال شالوده‌ی منابع طبیعی را تضعیف نکند (Scoones, 1998: 5).

به طور کلی برداشت‌های متعددی از رویکرد معیشت پایدار وجود دارد. یک سیستم معیشت پایدار شامل ۵ عنصر کلیدی یعنی، سرمایه‌های معیشتی[۴]، ساختارها و فرآیندهای در حال تحول، آسیب‌پذیری‌ها[۵]، نتایج معیشتی[۱] و استراتژی‌ها یا فعالیت‌های معیشتی[۲] می‌شود. در این بحث صرفاً سرمایه‌های معیشتی به عنوان چارچوب این مقاله مورد بررسی قرار می‌گیرد.

[1] Living
[2] Capabilities
[3] Activities
[4] livelihood assets
[5] Vulnerability

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]
[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.12.1]

شکل شماره (۲): چارچوب معیشت پایدار

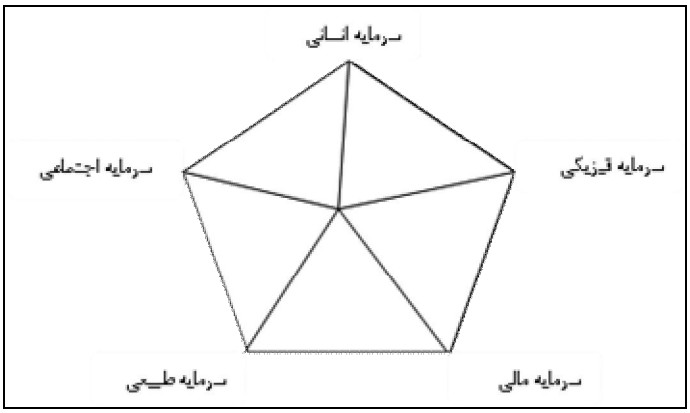
منبع: DFID, 1999: 11

براساس الگوی سازمان بین‌المللی توسعه(DFID)، سرمایه‌های معیشتی شامل سرمایه‌های طبیعی[۳](N)، فیزیکی[۴](P)، اجتماعی[۵](S)، انسانی[۶](H) و مالی[۷](F) می‌شود. با این وجود CARE سرمایه‌های معیشتی را در سه گروه سرمایه‌ی انسانی (قابلیت‌های معیشتی)، سرمایه‌ی اجتماعی (یا دسترسی و حق ادعا) و سرمایه‌ی اقتصادی (منابع و ذخیره‌ها) تقسیم می‌کند. سازمان‌های OXFAM و UNDP نیز هر یک برداشت‌های متفاوتی از ماهیت سرمایه‌های معیشتی داشته‌اند. جدا از چگونگی طبقه‌بندی سرمایه‌های معیشتی، یکی از موضوعات مشترک این است که سرمایه‌های معیشتی برای افراد و اقشار فقیر دارای اهمیت بنیادی می‌باشد. دسترسی به سرمایه‌های بنیادی نیز بسیار مهم است. همانگونه که ذکر گردید، سرمایه‌های معیشتی شامل سرمایه‌های طبیعی، فیزیکی، مالی، انسانی و اجتماعی می‌شود: ۱- سرمایه‌ی طبیعی به منابع طبیعی اشاره دارد که می‌تواند توسط مردم برای رسیدن به اهداف معیشتی آنها به کار گرفته شود. به‌عنوان مثال زمین، آب و جنگل منابع طبیعی محسوب می‌شوند؛ ۲- سرمایه‌ی فیزیکی به زیرساخت‌های اساسی مانند جاده و کانال‌های آب‌رسانی و ابزارها و کالاهای تولیدی و سرمایه‌ای (مانند ماشین‌هایی از قبیل تراکتور) که برای پشتیبانی از معیشت مورد نیاز

[1] Livelihood outcomes
[2] livelihood activities
[3] Natural
[4] physical
[5] social
[6] Humanity
[7] Financial

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]
[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.12.1]

است، اشاره می‌کند؛ ۳- سرمایه‌ی مالی به منابع مالی (مانند پول نقد، حساب‌های بانکی، دارایی‌های جاری، حقوق بازنشستگی و مقرری‌ها و کمک‌ها و وجوه ارسالی مالی) که برای حفظ معیشت حاضر یا بهتر کردن معیشت افراد در دسترس هستند، اطلاق می‌شود. این دارایی‌ها ممکن است مهم‌ترین و در دسترس‌ترین دارایی برای اقشار فقیر باشد؛ ۴- سرمایه‌ی انسانی به مهارت‌ها، بهداشت مناسب و توانایی کارکردن که در مجموع دنبال کردن استراتژی‌ها و فعالیت‌های معیشتی مختلف و دستیابی به اهداف معیشتی را برای افراد ممکن می‌سازد، اشاره دارد؛ ۵- سرمایه‌ی اجتماعی یکی از مباحث بحث برانگیز بوده و دارای تعاریف متعددی است. سرمایه‌ی اجتماعی به عنوان منابع اجتماعی که افراد برای کمک به معیشت خود از آنها کمک می‌گیرند، تعریف شده است. این نوع پشتیبانی، معمولاً شبکه‌های اجتماعی، عضویت در گروه‌ها و روابط متقابل و حس اعتماد را در بر می‌گیرد (DFID, 2000). این پنج سرمایه‌ی معیشتی به هم پیوسته هستند و هر یک می‌تواند دیگر سرمایه‌های معیشتی را کامل کند. یک سرمایه ممکن است تحت شرایط خاصی توسط دارایی‌های دیگری جایگزین شود. برای مثال افراد بدون سرمایه‌های طبیعی می‌توانند همچنان بر دارایی‌های مالی و دیگر دارایی‌ها تکیه کنند (شکل۳).

شکل شماره (۳): پنج ضلعی سرمایه‌ها در سیستم معیشت پایدار

منبع: DFID, 1999: 11

شکل پنج ضلعی می‌تواند برای نشان دادن تفاوت‌های شماتیکی، در دسترسی مردم به سرمایه‌ها استفاده شود. نظر بر این است که نقطه‌ی مرکزی این پنج ضلعی، درست در جایی که خطوط به هم می‌رسند، دسترسی صفر به دارایی‌ها اتفاق می‌افتد؛ در حالیکه محیط بیرونی حداکثر دسترسی به سرمایه‌ها و دارایی‌ها را نشان می‌دهد. بر این اساس، اشکال مختلف این پنج ضلعی می‌تواند برای جوامع و یا گروه‌های اجتماعی مختلف در داخل جوامع طراحی شود. سرمایه‌های معیشتی گردشگری، هسته‌ی مرکزی معیشت پایدار مبتنی بر گردشگری را شکل می‌دهد و برای جوامع فقیر محلی عواملی بنیادی به‌شمار می‌رود. اگرچه بین الگوهای مختلف معیشت پایدار تفاوت‌هایی نیز در مورد عناصر تشکیل‌دهنده این سرمایه‌ها وجود دارد. در چارچوب معیشت پایدار مبتنی بر گردشگری، سرمایه‌های معیشتی از سرمایه‌های انسانی، اجتماعی، طبیعی، اقتصادی (مالی) و نهادی تشکیل می‌شود. در جدول ۱، به طور خلاصه اثرات مثبت و منفی گردشگری بر سرمایه‌های معیشتی روستائیان آورده شده است.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]
[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.12.1]

جدول شماره (۱): اثرات مثبت و منفی گردشگری بر معیشت روستایی

نوع سرمایه	اثرات مثبت	اثرات منفی
نهادی	افزایش مشارکت ایجاد پیوند بین مردم و برنامه‌ریزان	افزایش فاصله بین مردم و برنامه‌ریزان تصویب برنامه‌ها بدون دخالت مردم
اقتصادی	ایجاد اشتغال رشد اقتصادی ایجاد درآمد مازاد ایجاد بازارهای جدید دسترسی به مقصدها بهبود منظر مقصد	کیفیت پائین مشاغل فصلی بودن مشاغل مرتبط با گردشگری اتکای بیش از حد بر گردشگری تعرض‌های بیرونی تراوش‌ها افزایش ترافیک فشار بر محیط زیست
اجتماعی	بهبود استانداردهای زندگی تغییر جوامع روستایی	مشکلات اجتماعی پراکنده شدن فضای جامعه
طبیعی	ارتقاء اخلاق محیط زیستی تحقیق و توسعه	فشار بر محیط طبیعی کاهش دسترسی به منابع طبیعی
انسانی	آموزش و پیشرفت کاهش آسیب‌پذیری	رقابت ناعادلانه

منبع: Mthembu, 2011: 54-78

۳) روش تحقیق

این مقاله به شیوه‌ی توصیفی- تحلیلی، با استفاده از جمع‌آوری اطلاعات به‌صورت کتابخانه‌ای و میدانی از طریق پرسشنامه‌ی محقق‌ساخته تدوین شده است. از مدل Fuller Triangle سلسله‌مراتبی برای وزن‌دهی به هر یک از شاخص‌ها و روش ORESTE برای رتبه‌بندی و اولویت‌بندی روستاهای کوهستانی گردشگرپذیر از نظر وضعیت سرمایه‌های گردشگری استفاده شده است.برای تعیین حجم نمونه، با دراختیار داشتن جامعه‌ی آماری از فرمول نمونه‌گیری کوکران استفاده شد که حجم نمونه برابر با ۲۹۷ به‌دست آمده است. در جدول ۳ ابعاد، شاخص‌ها و نماگرهای مربوط به هرکدام به تفصیل آورده شده است. روایی ابزار تحقیق به کمک ۲۰ نفر از کارشناسان مربوط به حوزه‌های برنامه‌ریزی روستایی، گردشگری و گردشگری روستایی، علوم اجتماعی و توسعه‌ی روستایی بررسی و مورد تأیید قرار گرفته است. همچنین پایایی ابزار تحقیق با استفاده از آماره آلفای کرونباخ در نرم افزار SPSS بررسی و میزان آن ۰,۸۳ به دست آمده که در سطح بالایی قرار دارد.

جدول شماره(۲): حجم نمونه در هر یک از روستاهای نمونه

روستا	گته‌ده	دیزان	ناریان	مهران	جوستان	کرکبود	اورازان	گلیرد	گوران	منگلان	کل
تعداد خانوار	۹۸	۲۱۹	۲۵۷	۱۱۶	۱۷۲	۴۴	۸۴	۹۰	۱۳۲	۱۰۳	۱۳۱۵
سهم از کل خانوار به درصد	۰,۰۷۴	۰,۱۶۶	۰,۱۹۵	۰,۰۸۸	۰,۱۳	۰,۰۳۳	۰,۰۶۳	۰,۰۶۸	۰,۱۰۰	۰,۰۷۸	۱
تعداد نمونه	۲۲	۵۰	۵۸	۲۶	۳۹	۱۰	۱۹	۲۰	۳۰	۲۳	۲۹۷

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.12.1]

جدول شماره(۳): ابعاد، شاخص‌ها و نماگرهای تحقیق

ابعاد	شاخص	نماگرها	مآخذ
سرمایه انسانی	آموزش	سطح تحصیلات سرپرست خانوار، سطح تحصیلات خانواده	DFID (1999a) Ellis (1998), Ashley (2000), Shen (2009), Mthembu (2011), Njole (2011),Snider (2012), Braun (2008),van Breugel (2013)
	بهداشت	دسترسی خانواده به خدمات بهداشتی، برخورداری از آب سالم و بهداشتی	
	مهارت	مهارت شغلی	
	پوشاک	توانایی خرید پوشاک، سطح رضایت از پوشاک، توانایی داشتن پوشاک فصلی	
	تغذیه	توانایی تأمین هزینه‌های غذایی، کمیت و کیفیت غذا، سطح رضایت از تغذیه	
	نوآوری	توان نوآوری شغلی	
	رقابت	توان رقابت در تولید، توان رقابت بازاریابی	
	تنوع منابع درآمدی	منابع درآمدی متنوع	
سرمایه اجتماعی	اعتماد	روابط اجتماعی، اتحاد و اعتماد بین مردم محلی	DFID (1999a), Grootaert et al. (2004), Ellis (1998), Shen (2009), Mthembu (2011), Njole (2011), Snider(2012),Braun (2008), van Breugel (2013) ربیعی و موسیوند(۱۳۹۲)، موسوی، کبیری و تقیلو(۱۳۹۲)، عینالی، فراهانی و رومیانی (۱۳۹۲)، محمدی یگانه، چراغی و ولائی(۱۳۹۲)، فراهانی، عینالی و عبدلی(۱۳۹۱)، صحنه (۱۳۹۰)
	مشارکت	مشارکت در امور عمرانی، مشارکت در مراسم‌ها، مشارکت در مدیریت روستا، مشارکت در برنامه‌ریزی گردشگری	
	رفاه اجتماعی	سطح وقوع جرم و جنایت، سطح دعوا و نزاع، ثبات شغلی، سطح رضایت از	
	دسترسی به اطلاعات	دسترسی به اینترنت، دسترسی به نشریات مرتبط با گردشگری، آشنایی با منابع اطلاعاتی بوسیله اینترنت، سطح استفاده از رسانه‌ها، بازاریابی محصولات از طریق اینترنت، معرفی جاذبه‌ها از طریق وبلاگ	
سرمایه اقتصادی	درآمد	میزان درآمد، رضایت از درآمد	DFID (1999a) Ellis (1998), Ashley (2000), Shen (2009), Mthembu (2011), Njole(2011), Snider (2012), Braun (2008), van Breugel (2013)
	اشتغال	نوع شغل، ارتباط شغل با گردشگری، رضایت از شغل، اشتغال افراد خانواده	
	هزینه زندگی	متوسط ماهانه درآمد، متوسط ماهانه هزینه	
	وسیله نقلیه	نوع وسیله نقلیه، تعداد وسیله نقلیه، ارزش وسیله نقلیه	
	مسکن	مالکیت مسکن، کیفیت مسکن، رضایت از مسکن	
	پس انداز	توانایی پس‌انداز کردن، سطح رضایت از میزان پس‌انداز، استفاده از پس‌انداز	
	اعتبارات	دسترسی به اعتبارات، توان بازپرداخت اعتبار، محل دریافت اعتبار، شکل	
	کالبدی	وضعیت سیستم‌های روشنایی، کیفیت راه‌ها (درونی و بیرونی روستا)، وضعیت مخابرات، امکانات تفریحی و رفاهی، امکانات خدماتی	
سرمایه طبیعی	جاذبه ها	نوع جاذبه ها (طبیعی و انسانی)	DFID (1999a), Ellis (1998), Ashley (2000), Shen(2009), Mthembu(2011), Njole(2011), Snider(2012)
	مالکیت	مالکیت زمین زراعی، مالکیت باغ	
سرمایه نهادی	بازار گردشگری	دسترسی مردم محلی به بازار گردشگری	SLFT, Goodwin (2000), (Timothy (2000), Ashley (2000), Shen(2009), Mthembu (2011), Njole (2011), Snider (2012)
	مشارکت	مشارکت در بازار گردشگری، سهیم شدن در منافع ناشی از توسعه گردشگری، مشارکت در امور مربوط به مدیریت و اداره گردشگری، مشارکت در فرآیند تصمیم گیری مربوط به گردشگری	

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

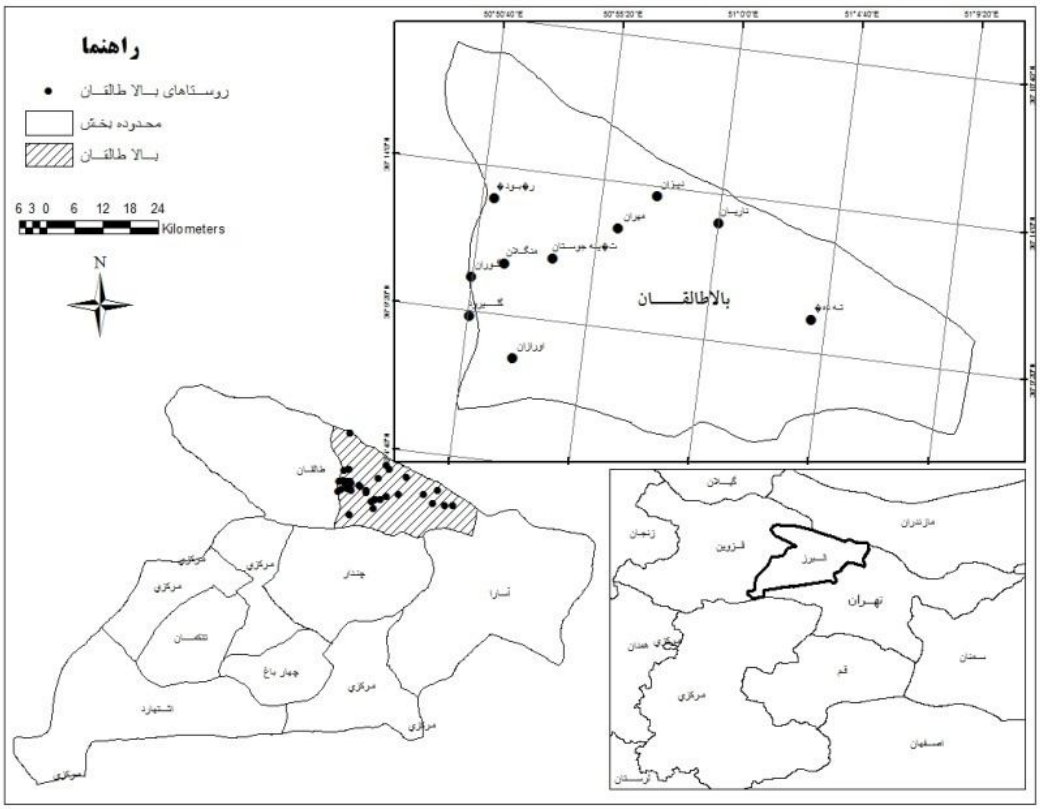
[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.12.1]

شهرستان طالقان به‌عنوان یکی از شهرستان‌های استان البرز، در فاصله ۹۰ کیلومتری از مرکز استان و در شمال‌غربی آن واقع شده است. این شهرستان در سال ۱۳۹۲ دارای ۲ بخش یعنی بخش مرکزی و بخش بالا طالقان و دارای ۸۲۱۲ خانوار و ۲۳۷۶۵ نفر جمعیت روستایی می‌باشد. بخش بالا طالقان به عنوان محدوده مورد مطالعه متشکل از دو دهستان کنارود و جوستان (مرکز بخش) بوده و شامل ۴۸ روستای دارای سکنه می‌شود. در این تحقیق، ۱۰ روستای کوهستانی که تحت تأثیر ورود گردشگران بوده‌اند، انتخاب شده و ویژگی‌های جمعیتی این روستاها به شرح جدول ذیل می‌باشد:

جدول شماره(۴): ویژگی‌های جمعیتی روستاهای نمونه

بخش	دهستان	روستا	جمعیت	خانوار
بالا طالقان	جوستان	گته ده	۲۹۱	۹۸
		دیزان	۶۲۷	۲۱۹
		ناریان	۶۹۳	۲۵۷
		مهران	۳۷۴	۱۱۶
		جوستان	۴۹۵	۱۷۲
		کرکبود	۱۱۱	۴۴
	کنار رود	اورازان	۲۶۷	۸۴
		گلیرد	۳۰۹	۹۰
		گوران	۳۸۰	۱۳۲
		منگلان	۲۹۱	۱۰۳

منبع: سرشماری نفوس و مسکن، ۱۳۹۰.

شکل شماره(۴): موقعیت روستاهای مورد مطالعه

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.12.1]

مثلث فولر یکی از مدل‌های وزن‌دهی شاخص‌ها می‌باشد(Kampf, 2003. Korviny, 2003, Paszek, 2008, Kravka, 2012, Porhinčák, 2012, Perzina, 2012). این روش بر مبنای جدول فولر که برای مقایسات دو به دو به کار می‌رود، استوار است. بدین ترتیب که ابتدا جدولی تهیه می‌گردد که معیارها در سطرها و ستون‌های آن قرار می‌گیرند (قدرت‌نما، ۱۳۷۲؛ سمیعی و رئیسی، ۱۳۷۹).

$$V_i \frac{P_i}{\sum_{i=1}^{K} P_i}$$

فرایند کار با مدل فولر سلسله مراتبی به شرح زیر می‌باشد:

الف) مرحله‌ی اول؛ اولویت‌بندی معیارها و زیرمعیارها: در این مرحله بعد از اینکه پژوهشگر معیارهای پژوهش خود را به‌دست آورد، باید آنها را از طریق پرسشنامه یا حضوری با کارشناسان مربوطه در میان گذارد تا با توجه به اهمیت هر معیار آنها را رتبه‌بندی کنند. همچنین اگر معیارهای مربوطه از زیر معیار جداگانه‌ای تشکیل شده باشند نیز باید به صورت بالا بر اساس اهمیت هر زیر معیار در گروه خودش رتبه‌گذاری شود. برای مثال اگر تعداد معیارهای اصلی ۵ مورد بود باید بر اساس اهمیت معیارها کارشناسان رتبه ۱تا ۵ را برای معیارها انتخاب کنند. در مورد زیرمعیارها نیز باید چنین کاری را انجام داد. مثلاً اگر معیاری از ۳ زیر معیار تشکیل شده باشد نیز باید آنها را از یک تا ۳ رتبه‌گذاری کرد. برای دیگر زیر معیارها نیز این کار تکرار خواهد شد. سپس مُد یا تعداد فراوانی هر معیار و زیرمعیار را پیدا کرده تا در مرحله بعد مورد استفاده قرار گیرد؛

*ب)مرحله‌ی دوم؛*مقایسات زوجی: در این مرحله بین معیارها مقایسات زوجی انجام و سپس به طور واضح مابین دو معیار یکی را با توجه به مرحله‌ی قبل که دارای اهمیت بیشتر است انتخاب می‌شود. در این مرحله هر جفت از معیارها تنها باید یکبار با هم مقایسه شوند و نه بیشتر. این انتخاب را می‌توان با کشیدن یک دایره یا علامت خاصی مشخص کرد؛

ج) مرحله‌ی سوم؛ شمارش تکرار هر معیار: در این مرحله تعداد تکرار هر معیار که در مرحله‌ی قبل با علامت خاصی مشخص شده، یاداشت می‌شود؛

د) مرحله‌ی چهارم؛ رتبه‌بندی معیارها بر اساس تعداد تکرار: در این مرحله بر اساس تعداد تکرار هر معیار به آن معیار نمره‌ای خاص تعلق می‌گیرد به این صورت که به کمترین تکرار عدد ۱ و به ترتیب، نسبت به دفعات تکرار هر معیار، عدد ۲، ۳، ۴، ۵ و...تا آخرین تکرار، نمره‌گذاری می‌شود. اگر در این مرحله تعداد تکرار بعضی از معیارها برابر بود می‌بایست وزن یکسانی به این معیارها تعلق گیرد؛

ه) مرحله‌ی پنجم؛ وزن‌دهی: در این مرحله جمع نمرات تمام معیارها محاسبه شده و نمره‌ی هر معیار به جمع کل تقسیم می‌شود تا وزن هر معیار بدست آید. این وزن عددی بین صفر تا یک خواهد بود. برای وزن زیر معیارها نیز مراحل قبل تکرار می‌شود تا وزن هر زیرمعیار نیز مشخص شود؛

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.12.1]

ی) مرحله‌ی ششم؛ وزن نهایی: در این مرحله وزن هر زیرمعیار را باید با وزن معیار اصلی در گروه خودش ضرب کرده تا وزن نهایی هر زیرمعیار به‌دست آید.

بر این اساس با به‌کارگیری روش Fuller Triangle سلسله مراتبی در دو سطح، وزن هر یک از شاخص‌های موردنظر برای رتبه‌بندی روستاهای مورد نظر در بخش بالا طالقان تعیین گردیده است. با توجه به اینکه در پیاده‌سازی این مدل جداول گسترده‌ای تشکیل می‌گردد، در این مقاله صرفاً نتایج این مدل در انتهای جدول شماره ۵ درج شده است.

جدول شماره(۵): مقدار نظرات پاسخ‌گویان با استفاده از طیف لیکرت به همراه وزن هر شاخص

روستا	سرمایه اقتصادی	سرمایه انسانی	سرمایه اجتماعی	سرمایه طبیعی	سرمایه نهادی
اورازان	۲,۴	۲,۸۳	۲,۵۶	۳,۵۷	۱,۸۷
مهران	۱,۴۲	۲,۵۴	۲,۴۳	۳,۵۷	۱,۲۳
جوستان	۲,۵۷	۳,۱۶	۲,۷۹	۳,۵۷	۱,۳۵
دیزان	۲,۷۱	۳,۵۱	۲,۳۶	۳,۱۴	۱,۱۹
گته ده	۲,۱۴	۲,۴۸	۲,۹۴	۲,۷۱	۱,۶۴
کرکبود	۲,۲۸	۴,۱۶	۲,۶۷	۳,۸۵	۱,۳۶
گلیرد	۳,۴۲	۳,۹۱	۳,۶۲	۳,۱۴	۲,۶۷
گوران	۲,۲۶	۳,۷۸	۲,۳۴	۳,۷۱	۱,۲۹
منگلان	۱,۲۸	۲,۳۶	۱,۸۴	۳,۸۵	۱,۱۶
ناریان	۱,۲۸	۲,۱۴	۱,۳۷	۳,۸۵	۱,۲۶
وزن‌دهی	۰,۳۳	۰,۲۶	۰,۲۰	۰,۱۳	۰,۰۶

اگر در یک مسئله‌ی تصمیم‌گیری چند شاخصه، هدف رتبه‌بندی m گزینه بر اساس k شاخص باشد و برای هر یک از شاخص‌ها یک ترتیب ضعیف[1] روی مجموعه‌ی گزینه‌ها تعریف و اهمیت نسبی(وزن) هر شاخص نیز با یک ترتیب ضعیف دیگر بیان گردد؛ مبانی اولیه‌ی یکی از روش‌های برتری داشتن MADM به نام ORESTE پی‌ریزی می‌شود. این روش ابزاری را فراهم می‌کند که قادر است در نهایت گزینه‌های تصمیم را به طور کامل رتبه‌بندی نموده و تعارضات میان گزینه‌ها را نشان دهد (Pastijn et al, 1989: 1255).

در سال ۱۹۷۹ میلادی و در کنفرانسی که درباره‌ی مباحث تصمیم‌گیری‌های چند شاخصه برگزار گردید؛ پرفسور مارک روبنز[2]، استاد دانشگاه پلی تکنیک بلژیک، نخستین ایده‌ی خود را در زمینه‌ی یک روش جدید تصمیم‌گیری چند شاخصه به نام ORESTE یا «روش رتبه‌بندی جمعی برای مقایسه ارزیابی‌های ترتیبی گزینه‌ها بر اساس شاخص‌ها» ارائه داد و سعی داشت با کمک ORESTE، از الزام عملی موجود در روش ELECTRE برای تعیین وزن شاخص‌ها اجتناب نماید(محامدپور و اصغری‌زاده، ۱۳۸۷: ۲۱۹).

[1] Weak Order
[2] Marc Roubens

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]
[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.12.1]

اگر A را یک مجموعه‌ی محدود m گزینه‌ای در نظر بگیریم؛ این گزینه‌ها توسط مجموعه‌ی C مشتمل بر k شاخص تحلیل می‌گردد. در این روش، اهمیت نسبی هر شاخص با وزن‌های آن‌ها مشخص نشده، بلکه با یک ساختار رجحانی بر مجموعه شاخص‌های C که تحت نام «مرتبه ضعیف» تعریف شده، تعیین می‌شود. این ساختار رجحانی به صورت رابطه‌ی کامل و انتقالی S بیان شده که خود از مجموعه‌ی روابط I و P تشکیل شده است. P یا رجحان، مبین عدم هماهنگی (عدم تقارن) و I یا بی‌تفاوتی، معرف هماهنگی (تقارن) رجحان در بین شاخص‌ها می‌باشد. برای هر یک از شاخص‌های $j = 1, \dots, k$ نیز یک ساختار رجحانی بر مجموعه‌ی A تعریف می‌گردد که همانند مجموعه شاخص‌های C، این ساختار رجحانی نیز انتقالی بوده و از مجموعه روابط I و P ساخته می‌شود. بدین ترتیب ساختار رجحانی اول بر اساس اهمیت نسبی شاخص‌ها نسبت به هم به‌وجود می‌آیند و ساختار رجحانی دوم نیز بر مجموعه گزینه‌ها برحسب تک تک شاخص‌ها ایجاد می‌شود. پس از تشکیل دو نوع ساختار رجحانی فوق باید به رتبه‌بندی اولیه بر اساس این ساختارها پرداخت. برای اینکار از روش میانگین رتبه‌های بس‌سون[1] استفاده می‌گردد. بدین صورت که ابتدا به ساختار رجحانی مراجعه نموده و طبق رتبه‌ی آن به تمام شاخص‌ها، اعداد ۱ تا k (k شاخص) و به تمام گزینه‌ها اعداد ۱ تا m (m گزینه) تخصیص می‌دهیم. سپس از بیشترین و کمترین عدد اختصاص‌یافته که بر مبنای ساختار رجحانی دارای ارجحیت یکسان یا I هستند، میانگین گرفته می‌شود، یعنی به جای اختصاص رتبه‌های ۱ و۲ به دو شاخص (گزینه) مذکور، به هر دو رتبه ۱/۵ داده می‌شود؛ بنابراین با روش میانگین رتبه‌های بس‌سون، اولویت‌ها به رتبه‌ها تبدیل می‌شود. رتبه به‌دست آمده برای شاخص‌ها را r_k و رتبه به‌دست آمده برای هر گزینه در هر شاخص با $r_k(m)$ نمایش داده می‌شود (Isabelle et al, 2002:333).

۴) یافته‌های تحقیق

در بخش یافته‌های توصیفی اطلاعات نمونه آماری به شرح جدول ۶ می‌باشد. یافته‌های توصیفی نشان می‌دهد که از کل پاسخگویان، ۷۸ درصد را مردان و ۲۲ درصد را زنان تشکیل داده که در این میان، شغل اکثریت پاسخگویان کشاورزی بوده است.

جدول شماره (۶): یافته‌های توصیفی جامعه نمونه

جنسیت		شغل			
مرد	زن	کشاورز	آزاد	کارمند	سایر
۲۳۲	۶۵	۹۳	۸۲	۴۴	۷۸
درصد		درصد			
۷۸	۲۲	۳۱,۳	۲۷,۶	۱۴,۸	۲۶,۳

[1] Besson

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.12.1]

روش ORESTE برای انجام رتبه‌بندی سه مرحله‌ی اساسی دارد که به شرح زیر است (محامدپور و اصغری زاده، ۱۳۸۷، ۲۱۹):

جدول شماره (۷): رتبه‌بندی روستاها بر حسب هر شاخص

روستا	سرمایه اقتصادی	سرمایه انسانی	سرمایه اجتماعی	سرمایه طبیعی	سرمایه نهادی
اورازان	۴	۶	۵	۶	۲
مهران	۸	۷	۶	۶	۸
جوستان	۳	۵	۳	۶	۵
دیزان	۲	۴	۷	۸,۵	۹
گته ده	۷	۸	۲	۱۰	۳
کرکبود	۵	۱	۴	۲	۴
گلیرد	۱	۲	۱	۸,۵	۱
گوران	۶	۳	۸	۴	۶
منگلان	۹,۵	۹	۹	۲	۱۰
ناریان	۹,۵	۱۰	۱۰	۲	۷

برآورد کردن در روش ORESTE بر کاربرد ماتریسی فرضی با نام ماتریس موقعیت[1] استوار است که در هر ستون آن، گزینه‌های تصمیم از بهترین به بدترین با ملاحظه هر یک از شاخص‌ها مرتب می‌شود. همچنین ستون‌ها نیز خود بر مبنای رتبه شاخص‌ها مرتب می‌گردد. با تصویر کردن اعضای ماتریس حاصل بر قطر اصلی آن، موقعیت‌های بهتر در سمت چپ قطر اصلی و موقعیت‌های بدتر در سمت راست آن تصویر می‌شود. سپس یک مبدأ صفر در منتهی الیه سمت چپ قطر اصلی و تمامی تصاویر ایجاد شده در نظر گرفته و فواصل این تصاویر از مبدأ صفر که با $d(0,m_k)$نشان داده شده تعیین می‌شود؛ به طوریکه داریم:

$$\text{if} \quad a \; P_k \; b \quad \text{then} \quad d(0,a_k) < d(0,b_k)$$

$$\text{if} \quad r_1(a) = r_2(b) \quad \text{and} \quad 1 \, p \, 2 \quad \text{then} \quad d(0,a_1) < d(0,b_2)$$

عمل برآورد فواصل $d(0,m_k)$ که مفهوم آن در فوق بیان گردید، برای حالت‌های مختلفی انجام می‌شود، که عبارتند از:

الف) برآورد خطی مستقیم؛ در این حالت به منظور انجام برآورد فاصله$d(0,m_k)$، از r_k و $r_k(m)$ برای گزینه m در شاخص k از رابطه زیر استفاده می‌شود:

$$d(0,m_k) = {}^1\!/_2 \, [r_k + r_k(m)]$$

ب) برآورد خطی غیرمستقیم؛ در این حالت فواصل تصاویر از نقطه‌ی مبداء به صورت رابطه‌ی زیر محاسبه می‌شود:

$$d'^{(0,m_k)} = \alpha r_k + (1-\alpha) \, r_k(m)$$

[1] Position-matrix

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.12.1]

ج) برآورد غیرخطی؛ در حالت تصویر کردن غیرخطی جهت تعیین فاصله تصاویر از مبداء مورد نظر از رابطه‌ی زیر استفاده می‌گردد:

$$d''(0,m_k) = \sqrt[2]{(r_k^2 + r_k(m)^2)}$$

برای دستیابی به شرایط عمومی‌تر، رابطه‌ی بالا به شکل زیر تغییر می‌یابد:

$$d''(0,m_k) = \sqrt[R]{(r_k^R + r_k(m)^R)}$$

در نهایت اگر اوزان نرمال شده α و به آن اضافه شود، رابطه‌ی زیر حاصل می‌گردد:

$$d''(\cdot,m_k) = \sqrt[R]{(\alpha.r_k^R + (1-\alpha).r_k(m)^R)}$$

در این راستا با توجه به برخی از مقادیر R، فاصله‌ی d به صورت زیر تعریف می‌شود.

میانگین هندسی: $R = -1 \rightarrow d''$ میانگین حسابی موزون: $R = 1 \rightarrow d''$

میانگین مربعات: $R = 2 \rightarrow d''$ و $R = -\infty \rightarrow d'' : \min(r_k, r_k(m))$ و

$$R = +\infty \rightarrow d'' : \max(r_k, r_k(m))$$

جدول شماره(۸): برآورد فواصل برای تمام گزینه‌ها براساس تمام شاخص‌ها

روستا	سرمایه اقتصادی	سرمایه انسانی	سرمایه اجتماعی	سرمایه طبیعی	سرمایه نهادی
اورازان	۳,۱۹۱	۴,۸۲	۴,۲۳	۵,۱۹	۴,۰۵
مهران	۶,۳۵۴	۵,۵۹	۴,۹۵	۵,۱۹	۶,۸۲
جوستان	۲,۴۱۰	۴,۰۵	۳	۵,۱۹	۵
دیزان	۱,۶۵۱	۳,۳	۵,۶۹	۶,۹۷	۷,۵۳
گته ده	۵,۵۶۱	۶,۳۸	۲,۵۹	۸,۱	۴,۲۳
کرکبود	۳,۹۷۹	۱,۶۵	۳,۵۷	۳,۳	۴,۵۵
گلیرد	۱	۲	۲,۴۱	۶,۹۷	۳,۹۷
گوران	۴,۷۷	۲,۵۹	۶,۴۵	۴	۵,۵۴
منگلان	۷,۵۴	۷,۱۶	۷,۲۳	۳,۳۰	۸,۲۵
ناریان	۷,۵۴	۷,۹۵	۸,۰۰۸	۳,۳۰	۶,۱۶

با تعیین فاصله‌ی تصاویر تک تک اعضای ماتریس موقعیت از مبداء از طریق یکی از حالت‌های فوق، رتبه‌بندی کلی فواصل انجام می‌شود. به طور کلی، انتخاب هر یک از حالت‌های فوق و یا مقادیر مختلف R برای تصویر کردن و تعیین فواصل تنها با هدف تأثیرگذاری بر موقعیت آن‌ها نسبت به هم بوده که در ادامه، فواصل با کمک روش میانگین رتبه‌های بس‌سون رتبه‌بندی شده و بدین ترتیب مسئله دوباره به ماهیت ترتیبی آن بازگشت داده می‌شود. نتیجه‌ی این رتبه‌بندی برابر با اختصاص رتبه‌ی به‌دست آمده از روش بس‌سون به فواصل است، به‌نحوی که به‌عنوان مثال داریم:

$$R(a_1) < R(a_2) \quad if \quad d(\cdot,a_1) < d(\cdot,b_2)$$

رتبه‌های به‌دست آمده، رتبه‌های کلی نامیده شده و همگی در محدوده زیر واقع می‌شود:

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.12.1]

$$۱ \prec R(m_k) \prec m.k$$

جدول شماره(۹): رتبه‌بندی کلی فواصل با روش میانگین رتبه‌های بس سون

روستا	سرمایه اقتصادی	سرمایه انسانی	سرمایه اجتماعی	سرمایه طبیعی	سرمایه نهادی
اورازان	۱۰	۲۵	۲۱,۵	۲۹	۱۹,۵
مهران	۳۶	۳۳	۲۶	۲۹	۳۹
جوستان	۵,۵	۱۹,۵	۹	۲۹	۲۷
دیزان	۲,۵	۱۲,۵	۳۴	۴۰,۵	۴۴
گته ده	۳۲	۳۷	۷,۵	۴۹	۲۱,۵
کرکبود	۱۶,۵	۲,۵	۱۵	۱۲,۵	۲۳
گلیرد	۱	۴	۵,۵	۴۰,۵	۱۶,۵
گوران	۲۴	۷,۵	۳۸	۱۸	۳۱
منگلان	۴۵,۵	۴۲	۴۳	۱۲,۵	۵۰
ناریان	۴۵,۵	۴۷	۴۸	۱۲,۵	۳۵

پس از محاسبه و تعیین همه رتبه‌های کلی، رتبه‌ی کلی در هر کدام از شاخص‌ها برای تمام گزینه‌ها به طور جداگانه جمع می‌شود؛ یعنی برای هر گزینه‌ای مانند m، تجمیع نهایی محاسبه می‌شود:

$$R(m) = \sum_{k=۱}^{k} R(m_k)$$

بدین ترتیب یک ساختار ترتیبی افزایشی بر اساس و با در نظر گرفتن روابط زیر تعریف می‌شود:

$$if\ R(a) \prec R(b)\ \ then\ \ \ a\ P\ b$$

گزینه‌ای که مربوط به آن کوچک‌تر است، مناسب‌تر بوده و رتبه‌ی بهتری به آن اختصاص داده می‌شود؛ یعنی گزینه‌ای، گزینه‌ی برتر است که جمع رتبه‌های مطلق آن در همه‌ی شاخص‌ها، از سایر گزینه‌ها کمتر باشد (Roubens, 1982: 53).

در نهایت نیز به منظور تعیین گزینه‌ی برتر، نتایج حاصل از مرحله‌ی تجمیع گزینه‌های تصمیم را مورد مقایسه قرار می‌دهیم. در این بخش هر چه حاصل جمع کمتر باشد، گزینه در رتبه‌ی بالاتری واقع می‌گردد (خواجه شاهکوهی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۲). بنابراین رتبه‌بندی نهایی توسط رویکرد چندشاخصه برای گزینه‌های تصمیم موجود به صورت زیر (جدول ۱۰) است:

جدول شماره(۱۰):رتبه‌بندی روستاهای کوهستانی گردشگرپذیرشهرستان طالقان از نظر وضعیت سرمایه‌های گردشگری

روستا	نتایج	رتبه	روستا	نتایج	رتبه
گلیرد	۶۷,۵	۱	دیزان	۱۳۳,۵	۶
کرکبود	۶۹,۵	۲	گته ده	۱۴۷	۷
جوستان	۹۰	۳	مهران	۱۶۳	۸
اورازان	۱۰۵	۴	ناریان	۱۸۸	۹
گوران	۱۱۸,۵	۵	منگلان	۱۹۳	۱۰

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.12.1]

۵) نتیجه‌گیری

تعیین وضعیت و رتبه‌بندی روستاهای مورد مطالعه از نظر سرمایه‌های معیشتی ناشی از گردشگری نشان می‌دهد که در دهستان بالا طالقان، وضعیت چندان مناسب نیست. در این بین روستای گلیرد بهترین وضعیت و منگلان بدترین وضعیت را دارا بوده‌اند. در پیدایش این وضعیت عوامل مختلفی تأثیرگذار بوده‌اند. روستای گلیرد با توجه به موقعیت مناسب نسبت به جاده ارتباطی و نیز جاذبه گردشگری خاص آن، یعنی قرارگیری محل سکونت و خانه قدیمی آیت اله طالقانی دارای شهرت خاصی بوده و این موضوع خود باعث جذب گردشگران بیشتر به آن شده است. از سوی دیگر طرح هادی این روستا نیز اجرایی شده که این موضوع نیز خود موجب بهبود کیفیت جاده‌های ارتباطی و دسترسی راحت‌تر به آن شده است. در مرتبه بعدی روستای کرکبود قرار دارد. مهم‌ترین جاذبه موجود در این روستا که حتی در سطح ملی نیز شهرت دارد، آبشار معروف آن می‌باشد. این روستا هر چند از نظر ارتباطی در ارتفاع ۲۲۰۰ متریقرار گرفته و دسترسی به آن سخت است، اما جاذبه آبشار توانسته است این محدودیت را جبران و جذب گردشگر را به‌دنبال داشته است. هر چند که از نظر سرمایه طبیعی وضعیت این روستا بسیار مناسب بوده اما آنچنان که باید و شاید گردشگری در این روستا نتوانسته است موجب ارتقاء سطح سایر سرمایه‌ها گردد. چنانچه بررسی‌های حاصل از مصاحبه نشان می‌دهد که مردم این روستا از ورود گردشگران به این روستا ابراز نارضایتی کرده و ورود گردشگران را به‌عنوان عاملی در تخریب محیط زیست و نیز پیدایش ناهنجاری‌های اجتماعی می‌دانند. در این رتبه‌بندی روستای جوستان در مرتبه سوم قرار گرفته است. مهم‌ترین جاذبه این روستا وجود امامزاده هارون بن موسی و نیز نزدیکی به رودخانه شاهرود می‌باشد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که با وجود این که این روستا به‌عنوان مرکز بخش بالا طالقان بوده، اما نتوانسته است به خوبی نقش مرکزیت خود را ایفا کند و به مرور زمان نیز جمعیت خود را از دست داده به‌طوری که حتی وجود امامزاده به‌عنوان یک جاذبه مذهبی قوی و نیز مکانی که امکانات و تسهیلات اقامتی ارائه می‌کند نتوانسته است به خوبی نقش گردشگرپذیری خود را ایفا کند و تنها وضعیت سرمایه‌ی اجتماعی و تااندازه‌ای اقتصادی در آن چشمگیر است. سایر روستاها نیز وضعیت مشابهی را دارا بوده و علی‌رغم وجود جاذبه‌های انسانی و طبیعی نتوانسته‌اند از نظر وضعیت سرمایه‌ها وضعیت مناسبی را به خود اختصاص دهند. البته باید به این نکته نیز اشاره نمود که در این بخش، گردشگری به صورت روزانه و خانه‌های دوم قابل مشاهده بوده که گردشگران روزانه درصد بیشتری را شامل می‌شوند. این بدین دلیل است که در روستاهای کوهستانی مورد بررسی، به دلیل عدم دسترسی به زمین کافی و با شیب مناسب برای احداث واحدهای مسکونی، همواره محدودیت‌های زیادی برای ایجاد خانه‌های دوم برای افراد غیربومی وجود دارد، از سوی دیگر در برخی از روستاها مثل روستای کرکبود، مردم محلی و بومی حاضر به فروش زمین به افراد غیربومی نبوده و این موضوع تاحدی توانسته وضعیت سرمایه اقتصادی مردم روستا را تحت تأثیر خود قرار دهد.در نهایت می‌توان بیان داشت که به ترتیب روستاهای گلیرد، کرکبود، جوستان و اورازان از نظر وضعیت سرمایه‌های معیشتی ناشی از گردشگری نسبت به سایر روستاها وضعیت به مراتب بهتری داشته و این موضوع می‌تواند در برنامه‌ریزی‌ها و یا تعریف طرح‌های گردشگری برای روستاهای کوهستانی منطقه

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.12.1]

در نظر گرفته شود تا از این طریق سرمایه‌های موجود در مناطق، به حداکثر بهره‌برداری با حفظ پایداری ابعاد توسعه برسد.

۶) منابع

- ازکیا، مصطفی و علی ایمانی، (۱۳۸۷)، **توسعه پایدار روستایی**، انتشارات اطلاعات، تهران.
- جمعه‌پور، محمود، (۱۳۸۴)، **مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی؛ دیدگاه‌ها و روش‌ها**، انتشارات سمت، تهران.
- خواجه شاهکوهی، علیرضا، مهدی حسام، مهدی چراغی و حدیثه آشور، (۱۳۹۲)، **مکانیابی و اولویت‌بندی استقرار صنایع تبدیلی کشاورزی در استان گلستان**، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال دوم، شماره ۴، صص ۴۱-۲۵.
- رضوانی، محمدرضا، (۱۳۸۷)،**توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار**، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- سمیعی، علیرضا و محمد ابراهیم رئیسی، (۱۳۷۹)، **ارزیابی چند معیاره پروژه های منابع آب از دیدگاه توسعه پایدار در ایران**، چهارمین کنفرانس سدسازی ایران، ۱۲-۱۱ دی ماه ۱۳۷۹، برگزار کننده همایش IRCOLD، تهران.
- صحنه، بهمن، (۱۳۹۰)، **بازگشت مهاجران به روستاها و نقش آن در معیشت پایدار روستایی؛ مطالعه موردی شهرستان آق قلا، استان گلستان**، پایان نامه دکتری دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران.
- طالب، مهدی، صادق پیری و سعید محمدی، (۱۳۸۹)، **فرا تحلیلی بر مطالعات فقر در جامعه روستایی ایران**، فصلنامه توسعه روستایی، دوره دوم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۳۸۹، صص ۴۰-۲۱.
- قدرت‌نما، قدرت اله، (۱۳۷۲)، **ارزیابی‌های چندمعیاری در طرح‌های توسعه منابع آب**، مجله آب و توسعه، شماره ۲، صص ۲۳-۱۱.
- قدیری معصوم، مجتبی، علیرضا استعلاجی و معصومه پازکی، (۱۳۸۹)، **گردشگری پایدار (روستایی و عشایری)**، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- محامدپور، مریم و عزت‌اله اصغری‌زاده، (۱۳۸۷)، **رتبه‌بندی پژوهشکده‌های یک مرکز تحقیقاتی از طریق روش تصمیم‌گیری چندشاخصه ORESRE**، پژوهش‌های مدیریت، شماره ۱، صص ۲۳۳-۲۱۷.
- مرادی مسیحی، واراز و علی قاسمی، (۱۳۹۳)، **نقش گردشگری در توسعه اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان بهشهر**، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال سوم، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۳، پیاپی ۸، صص ۱۲۴-۱۰۵.
- مرکز آمار ایران، (۱۳۹۰)، **نتایج اولیه سرشماری عمومی نفوس و مسکن**، معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری، تهران.
- Chambers, R., & Conway, G. R., (1992), **Sustainable rural livelihoods: Practical concepts for the 21st century**. (No. IDS Discussion Paper 296). Brighton: IDS.
- Conroy, C., & Litvinoff, M., (1988). **The greening of aid: Sustainable livelihoods in practice**. London: Earth scans Publications Limited.
- DFID, (2000). **Sustainable livelihoods guidance sheets**. London, UK: DFID.
- DFID, (1999b). **Sustainable tourism and poverty elimination study**. London: DFID.
- Ellis, F., (2000). **Rural livelihoods and diversity in developing countries**. Oxford; New York, NY: Oxford University Press.
- Gandip, K. C., (2013). **Environmental Management and Sustainable Tourism Development in the Annapurna Region, NEPAL**, Thesis CENTRIA University OF Applied Sciences Degree Programme in Tourism April, 2013.
- Isabelle. D. L., and H., Pastijn, (2002), **Selecting land mine detection strategies by means of outranking MCDM Techniques**. European Journal of Operations Research, Vol 139, I 2. P 327-338.
- Kampf, Rudolf (2003), **Estimation Methods for Weight Criteria**. Scientific Papers of the University Of Pardubice, P 225-261.
- Korviny, P., (2003), Mca7 – **Program For Multi Criteria Decision Analysis (Software, In Czech)**, Ostrava, Czech Republic.
- Kravka, Miroslav, (2012), **Colloquium on Landscape Management**. Brno, Czech Republic. Mendel University. Brno, 3th February 2012.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.12.1]

- Mthembu, M. J. Barney, (2011), **Rural Tourisms a Mechanism for Poverty Alleviation in KWAZULU-NATAL: The Case of BERGVILLE**".A thesis submitted to the Faculty of Arts in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in the Department of Recreation and Tourism, at the University of Zululand.
- Pastijn. H, and J. Leysen, (1989). **Construction and outranking relation with ORESTE**, Mathematical Computing Modeling, Vol. 12, No. IO/l I, p. 1255-1268.
- Paszek, L., J. Gurecký, P. Mold_Ík (2008). **Determination of Criteria Weights In Terms Of Computer Software**. Advances in Electrical and Electronic Engineering. Department of Electrical Power Engineering, Faculty of Electrical Engineering and Computer Science, VŠB Technical University of Ostrava. No 2. P 154 - 157. Czech Republic.
- Perzina, R. and Ramik, Jaroslav. (2012). **Dame - Microsoft Excel Add-In For Solving Multicriteria Decision Problems with Scenarios**. Proceedings of 30th International Conference Mathematical Methods in Economics.p697- 702.
- Porhinčák, M. and A. Eštoková, (2012). **Process of Selection of Building Materials towards Sustainable Development**. Chemical Engineering Transactions. AIDIC Servizi S.r.l. VOL. 29, PP 547-552.
- Roubens, M., (1982). **Preference relations on actions and criteria in multi criteria decision making**, European Journal of Operational Research, Volume 10, Issue 1, May 1982, PP 51-55.
- Scoones, I., (1998). **Sustainable rural livelihoods: A framework for analysis.** (No. IDS Working Paper 72). Brighton: IDS.
- World Bank, (2008). **World development report 2008: Agriculture for development**. Washington, DC: World Bank, Printed in the United States by Quebecor World.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.12.1]